

Володимир Горин,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ІНДИВІДА

В сучасних умовах фінансова безпека індивіда формується як результат взаємодії багатьох соціальних, економічних та інституційних чинників, серед яких особливе місце посідає професійна освіта. Її роль не обмежується лише підготовкою до виконання конкретних трудових функцій чи задоволенням поточних потреб ринку праці. У ширшому вимірі професійна освіта визначає здатність особи до стабільної економічної самореалізації, довгострокового збереження платоспроможності та протидії фінансовим ризикам. Саме через ці механізми вона стає важливою складовою системи фінансової безпеки індивіда.

Багатоаспектний вплив професійної освіти на фінансову безпеку людини найперше виявляється через формування потенціалу її доходів. Від рівня та якості професійної підготовки значною мірою залежать можливості доступу індивіда до формального сектору економіки, рівень оплати праці та стабільність зайнятості. Результати міжнародних емпіричних досліджень [3] переконливо демонструють стійку кореспонденцію між наявністю завершеної професійної або фахової передвищої освіти та вищими середніми доходами впродовж життєвого циклу людини. Для осіб з професійною кваліфікацією характерні не лише вищий рівень трудових доходів, але й нижча ймовірність тривалого безробіття, що принципово важливо для підтримання персональної фінансової стабільності.

Для фінансової безпеки індивіда вирішальне значення має не стільки абсолютний розмір доходів людини, як регулярність та передбачуваність їхнього отримання, захищеність від різких коливань. Професійна освіта підвищує ймовірність зайнятості в умовах офіційних трудових відносин, що забезпечує доступ до систем соціального страхування, пенсійного забезпечення та інших інституційних механізмів компенсації соціальних ризиків. У цьому сенсі вона виконує не лише економічну, а й захисну функцію, зменшуючи фінансову вразливість особи у випадку тимчасової чи повної втрати працездатності, а також вимушеної незайнятості.

Однак, забезпечення фінансової безпеки не може зводитися виключно до рівня доходів, адже як свідчить практика, за відсутності необхідних фінансових знань і навичок навіть відносно високий рівень доходу не гарантує стабільності фінансового становища індивіда. Зважаючи на це, сучасні моделі професійної освіти дедалі частіше містять компоненти фінансової грамотності, спрямовані на формування навиків раціонального управління власними доходами і витратами, формування заощаджень, оцінювання фінансових ризиків та ухвалення раціональних обґрунтованих фінансових рішень. У цьому контексті проведені Світовим банком дослідження підтверджують, що рівень фінансової обізнаності безпосередньо впливає на здатність домогосподарств формувати резерви

ліквідних коштів, необхідних для пом'якшення наслідків фінансових шоків. Особи з базовими знаннями у сфері фінансового планування значно частіше мають заощадження, достатні для покриття витрат впродовж кількох місяців у разі втрати основного джерела доходів. Таким чином, фінансова грамотність, інтегрована в систему професійної освіти, істотно підвищує рівень стійкості фінансового становища індивіда.

Вплив професійної освіти на фінансову безпеку індивіда виявляється також в адаптаційному аспекті. В сучасних умовах однією з ключових загроз фінансовій безпеці людини є ризик втрати зайнятості, зумовлений форсованими процесами цифровізації, автоматизації робочих процесів, поширенням гнучких і нестандартних форм праці. Особи з професійною підготовкою, як правило, володіють більш універсальними компетентностями, які дають можливість швидше адаптуватись до змін у структурі попиту на робочу силу. За даними Eurostat, тривалість періодів безробіття серед осіб із професійною освітою в країнах ЄС істотно нижча, ніж у працівників без кваліфікації [1]. У фінансовому вимірі наявність професійної освіти означає зменшення витрат доходів індивіда і зниження потреби у використанні боргових ресурсів для покриття поточних витрат. Зменшення тривалості періодів, коли індивід не має стабільних доходів, має принципове значення для запобігання переходу тимчасових фінансових труднощів у стан хронічної фінансової небезпеки.

Особливу роль професійна освіта відіграє на формування фінансово відповідальної поведінки людини, яка є важливим чинником фінансової безпеки. Низький рівень фінансової грамотності визначають серед головних чинників надмірної закредитованості населення і накопичення проблемної заборгованості [2]. Якщо людина не розуміє реальної вартості кредитних ресурсів або умов фінансових договорів, вона значно легше ухвалює рішення про взяття вартісних короткострокових позик, не усвідомлюючи повною мірою наслідки таких дій. Швидке накопичення кредитної заборгованості населення, особливо його вразливими верствами, загрожувало фінансовій стабільності суспільства, що навіть спонукало Національний банк України у 2023 році ініціювати обмеження процентних ставок за мікрокредитами [4]. Враховуючи це, інтеграція фінансової компоненти в професійну підготовку є об'єктивною необхідністю, яка знижує персональні фінансові ризики, сприяє більш зваженому використанню кредитних інструментів і, відповідно, підвищенню фінансової безпеки. Більш того, наявність професійних знань підвищує здатність індивіда ефективно взаємодіяти з фінансовими інститутами не тільки у царині кредитування, але й інших фінансових послуг. Професійна освіта, доповнена фінансовою складовою, таким чином знижує транзакційні витрати та підвищує здатність особи захищати власні економічні інтереси.

Професійна освіта забезпечує вищий рівень осмисленості інвестиційної поведінки індивіда, формує уявлення про людський капітал як економічний актив, який потребує постійного оновлення та розвитку. Важливим елементом фінансово відповідальної поведінки є усвідомлення доцільності інвестицій у підвищення власної кваліфікації, вміння оцінити співвідношення витрат на

професійне навчання з очікуваними вигодами та враховувати часовий горизонт їхнього отримання. Як свідчать предметні дослідження, індивіди з базовими навичками фінансового планування значно частіше приймають обґрунтовані рішення щодо додаткового професійного навчання в періоди структурних змін економіки. Це знижує ризик довгострокової фінансової маргіналізації та втрати конкурентоспроможності на ринку праці.

У підсумку, професійна освіта виступає системоутворюючим чинником фінансової безпеки індивіда, впливаючи на неї через комплекс взаємопов'язаних механізмів. Вона визначає стабільність формування потенціал доходів людини, зменшує ризики втрати зайнятості й тривалих періодів відсутності сталих доходів, підтримує здатність до інвестицій у власний людський капітал і забезпечує адаптацію до змін економічного середовища. У сучасних умовах ці аспекти фінансової безпеки індивіда не можна розглядати ізольовано, оскільки саме їхня взаємодія визначає реальний рівень фінансової захищеності особи.

Список використаних джерел

1. Bjornavold J. (eds.) Education and labour market outcomes for vocational education and training graduates in different types of VET systems in Europe. European Centre for the Development of Vocational Training, 2017. URL: https://www.cedefop.europa.eu/files/working_paper_4.1_education_and_labour_market_outcomes_for_vet_graduates_in_different_types_of_vet_systems_in_europe.pdf

2. Supporting informed and safe use of short-term online credit and Buy Now Pay Later through digital financial literacy. OECD Better Policy for Better Lives. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/09/supporting-informed-and-safe-use-of-short-term-online-credit-and-buy-now-pay-later-through-digital-financial-literacy_21264c7d/37d47be4-en.pdf

3. What are the earnings advantages to education? Education at a Glance 2025. OECD Indicators. URL: https://www.oecd.org/en/publications/education-at-a-glance-2025_1c0d9c79-en/full-report/what-are-the-earnings-advantages-to-education_7a7e64e0.html

4. Білоус О. Миттєві гроші під 1500% річних: НБУ готує обмеження за мікрокредитами. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/mittevi-groschi-pid-1500-richnih-nbu-gotue-1682930500.html>